

islam hukukunun genel kuralları

[Kelime anlamlı, açıklamalı, örnekli ve tasnifli]

Emrah Çelik

[Kokkedal, Danimarka]

03/01/2007

MECELLE-İ AHKAM-I ADLİYYE

1869–1876 yılları arasında Ahmet Cevdet Paşa başkanlığındaki bir heyet tarafından bölüm bölüm hazırlanarak kabul edilen, İslam dünyasının ilk ve en önemli medeni kanunu. Bir giriş ile 16 bölümden oluşmuştur ve 1851 madde içerir.

AHMET CEVDET PAŞA (1822 – 1895)

Osmanlı devlet adamı, tarihçi ve hukukçu. 12 ciltlik bir Osmanlı tarihi yazmış, Mecelle'nin hazırlanmasında önemli rol oynamıştır.

İlköğrenimini Lofça'da yaptı. 1839'da İstanbul'a gelerek Fatih'teki Paşaoğlu Medresesi'ne girdi. Burada öğrenimim sürdürürken bir yandan da tarih, coğrafya, astronomi, matematik gibi alanlarda özel ders aldı ve Fransızca öğrendi. Medreseyi 1844'te bitirdikten sonra Premedi (bugün Arnavutluk'ta) kazası kadılığına atandı. 1845'te "İstanbul rüusu" olarak müderris oldu. 1846'da Sadrazam Mustafa Reşid Paşa'nın yanında görevlendirildi. Bu tarihten, paşanın vefat ettiği 1858'e değin hukuksal konularda danışmanlık yaptı. 1849'da, olağanüstü görevle Bükreş'te bulunan Fuad Efendi'nin (Paşa) yanına gönderildi. 1850'de Meclis-i Maarif üyeliğiyle birlikte Darülmüallimin müdürlüğüne atandı. 1851'de yeni kurulan Encümen-i Daniş üyeliğine getirildi. Bu kurul tarafından, Osmanlı Devleti'nin 1774'ten sonraki tarihini yazmakla görevlendirildi. 1855'te vakanüvisliğe atandı. 1856'da Galata kadısı oldu. 1857'de "Mekke" payesi aldı.

Fransızca, Farsça öğrenmiş, bunun yanı sıra matematik, felsefe, kozmografya ve tabii ilimler üzerinde de çalışmış olup, dönemin ünlü bir hukukçusudur. Kadılık, Divan-ı Ahkâm-ı Adliye Reisliği yapmıştır. "Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye" isimli hukuk metnini oluşturanların başında gelmiştir. Divan-ı Ahkâm-ı Adliye Reisliği, bakanlığa çevrilince ilk adalet bakanı olmuştur. Beş kez adalet bakanlığı, üç kez eğitim, iki kez evkaf, bir kez dâhiliye, ticaret ve ziraat bakanlıklarında bulunmuştur. "Tarih-i Cevdet" en önemli eseridir.

1- “İlm-i fıkıh, mesâil-i şer’iyye-i ameliyeyi bilmektir.”

İlm-i Fıkıh: Fıkıh ilmi

Mesail: Meseleler

Mesâil-i şer’iyye-i ameliye: Amellerle ilgili şer’i / hukuki meseleler

2- “Bir işten maksat ne ise hüküm ona göre dir.”

Örnek:

- Yitik bir malı koruyup sahibine verme niyetiyle alan kişinin, malın helak olması halinde onu tazmin etmesi gerekmezken; söz konusu malı sahiplenme niyetiyle almış olması halinde tazmini gerekir.
- Bir devlet büyüğüne ibadet niyetiyle secde edilmesi küfür, bunun saygı amacıyla yapılmış olması sadece günah olarak görülmüştür.

3- “Ukudda itibar mekasıd ve meaniyedir; elifaz ve mebaniye değildir.”

Ukud: Akitler, anlaşmalar

Mekasıd: Maksatlar

Meani: Manalar

Elfaz: Lafızlar, sözler, cümleler

Mebani: Açıklamalar

Bu madde, niyet ile ifade arasında aykırılık bulunduğu zaman geçerlidir. Yoksa lafız tamamen bir kenara atılacak değildir. Ayrıca bu madde, lafızların asıl manalarından başka manalarda da kullanılabilmesi göz önüne alınarak tespit edilmiştir.

Kaidede “ukud” kaydının bulunması, yeminlerle ilgili hükümleri istisna etmek içindir; zira yeminler amaca göre değil, kullanılan lafızlara göre değerlendirilir. Kısastan af gibi.

Örnek: Bir kimse usulü dairesinde tanzim ettiği senette “Şu malımı oğlum Ahmet'e hibe ediyorum. Sağ olduğum müddetçe bu malda tasarruf edeceğim, ben öldükten sonra oğlum Ahmet tasarruf edecek ve diğer varislerim müdahale etmeyecektir.” demiş olsa, “hibe ediyorum” tabiriyle bu tasarrufun hibeye hamli mümkün ise de “Ben sağ olduğum müddetçe tasarruf edecek” ibaresinin delaleti ile maksadın vasiyet olduğu anlaşılır.

4- “Şekk ile yakın zail olmaz.”

Şekk: Bir şeyin varlığına ve yokluğuna eşit derecede kani olmak

Yakin: Bir şeyin varlık veya yokluğundan birine, bir delil sebebiyle, aklın kesin olarak veya kuvvetli bir zanla karar vermesi

Zail olmak: Yok olmak

Yani: Var olduğu yakinen bilinen bir şeyin aksine kesin delil bulunmadıkça, sonradan meydana gelen bir şüphe ve tereddütten dolayı onun yok olduğuna hükmedilmez; yakın, ancak yakın ile zayı olur.

Örnek :

- Abdestli olan bir kişi, abdestinin bozulup bozulmadığından şüpheye düşse, abdestinin bozulduğuna dair kesin bir bilgi olmadıkça bu şüpheye itibar edilmez, bu abdestle kıldığı namazlar sahih kabul edilir.
- Bir kimse "Filan şahsa zannımca şu kadar lira borcum vardır" dese bununla borç sabit olmaz.

5- "Bir şeyin bulunduğu hal üzere kalması asıldır."

Yani: Geçmişte sabit olduğu kesin olarak bilinen bir şeyin, aksine bir delil bulunmadıkça geçmişteki haline itibar edilir.

Örnek: Kayıp kişinin hayatta olduğu geçmişte kesin olarak bilinmekte iken, öldüğüne dair kesin bir delil bulunmadıkça hayatta olduğu kabul edilir. Dolayısıyla, bu durumdaki kişinin ölümüne dair kesin bilgi elde edilmedikçe, malları mirasçılara paylaştırılmaz.

6- "Kadim kıdemi üzerine terk olunur."

Kadim: Başlangıcını kimsenin bilmediği şey, eski.

Kıdem: Eskilik

Örnek: Bir evin yağmur suları, eskiden beri komşusunun bahçesine akmaya devam ettiği halde, komşusu, "bundan sonra akıtmam" diyemez. Çünkü bu uygulama "kadim" olmuştur.

7- "Zarar kadim olmaz"

Örnek: Yayaların geçişini engelleyecek şekilde yapılmış balkonlar, kamu sağlığını tehdit eden kanalizasyon ve çöplükler, ne kadar eski uygulamalar olursa olsun kaldırılır veya tamir edilip zararları giderilir.

8- "Bir zamanda sabit olan şeyin hilafına delil olmadıkça bekasıyla hükmolunur."

Hilafına: Aksine, tersine.

Beka: Kalıcılık

Örnek: Bir kimsenin başka birine borçlu olduğu, ikrar veya başka bir delille sabit olduktan sonra bu şahıs, borcunu ödediğini veya kendini bu borçtan ibra edildiğini iddia etse, söz, yeminle birlikte alacaklıya ait olur.

9- “Bir emr-i hâdisin akreb-i evkatına izafeti asıldır.”

Emr-i Hadis: Sonradan gerçekleşen olay, iş.

Akreb-i evkat: En yakın vakit

İzafet: Bağlantı kurmak

Konu, yeni ortaya çıktığı kabul edilen durumun ortaya çıkış tarihi ile ilgilidir. Mevcut durumun sonradan mı meydana geldiği, yoksa eskiden beri mi var olduğu, tartışma konusu değildir.

Örnek: Bir kimsenin, ölmeden önce bir ikrarda bulunduğu sabit olsa, bu ikrarın ne zaman meydana geldiğinde anlaşmazlık çıkması halinde, aksine bir delil olmadığı sürece bu ikrarın ölüm hastalığı (maraz-ı mevt) esnasında meydana geldiğine hükmedilir.

10- “Beraet-i zimmet asıldır.”

Beraet-i zimmet: Kişinin temiz ve borçsuz olması

Örnek:

- Ödünç alan kişi, ödünç malı iade ettiğini iddia ederse, bu kaide gereği onun sözüne itibar edilir.
- Bir kimse başkasının malını telef ettiğinde, bunun miktarı konusunda taraflar ihtilaf etmişlerse, söz telef edene ait olur. Çünkü telef eden, karşı tarafın ileri sürdüğü fazlalığın zimmetindeki varlığını inkar etmektedir. Beraet-i zimmet asıl olması hasebiyle, iddia ettiği fazlalığın ispatlanması için mal sahibinden delil getirmesi istenir.

11- “Sıfat-ı arızada asl olan ademdir.”

Sıfat: Asli ve arızı olmak üzere ikiye ayrılır. Hayat, sağlık gibi, bir şeyin zatıyla kaim olan sıfatlar, “asli” sıfatlardır. Mesela hayat, insanın sıfatıdır ve hayat olmazsa insan yaşayamayacağı için bu sıfat, asli sıfattır. Ticaret malının kusurlu olması gibi, sonradan meydana gelen sıfatlar ise “arızı” olarak değerlendirilir.

Adem: Yokluk

Örnek: Bir kişi başkası hakkında, o kimsenin kendisiyle bir sözleşmesi olduğunu veya malını telef ettiğini ya da bir suç işlediğini iddia eder, o da inkar ederse, davacı iddiasını ispatlayıncaya kadar söz, davalının olur. Çünkü iddia edilen şeyler için önceden gerçek olan asli durum, ‘yokluk’tur.

12- “Kelamda asl olan manayı hakikidir.”

Asl olan: Tercih edilen

Manayı hakiki: Gerçek anlam, sözlük anlamı; bir söz duyulduğunda akla gelen ilk anlam.

Mecaz: Kelimenin sözlük anlamında kullanılmayıp, ona benzeyen başka bir anlamda kullanılmasıdır.

Örnek: “Şu ev Ahmet’e aittir.” Diyen bir kişi, bu ikrarıyla, söz konusu evin mülkiyetinin Ahmet’e ait olduğunu belirtmiştir. Bu kişi sonradan, “bu sözümle o evin, Ahmet’in kira ile oturduğu meskeni olduğunu kastettim; aslında ev benimdir” dese kabul edilmez ve önceki ikrarıyla sorumlu tutulur; çünkü öncelikle sözün hakiki anlamı geçerlidir.

13- “Tasrih mukabilinde delaletle itibar yoktur.”

Tasrih: Sarih; kendisiyle maksadın tam olarak ve açıkça ortaya çıktığı lafız

Mukabil: Karşı

Delalet: Alamet, nişane

Örnek:

- Bir kimse bir mal için, “sattım veya satın aldım” dedikten sonra, “ben satış akdi için niyet etmemiştim” dese, bu sözü kabul edilmez ve akit geçerli sayılır.
- Bir vakfın gelirlerinin harcama yerleri, önceki vakıf yöneticilerinin uygulamalarının delaletiyle belirlenir. Ancak vakıf senedinde harcama yerleri açıkça belirtilmişse, vakıf yöneticilerinin bunun aksine olan uygulamaları geçerli sayılmaz.

14- “Mevrid-i nassda ictihada mesağ yoktur.”

Mevrid-i nass: Nassın bulunduğu yer, hakkında nass bulunan konu

Nass: Vahiy ile sabit olan ifade, Kur’an ayetlerine ve hadislerle verilen ortak ad; kanun metni

İctihad: Nassın bulunmadığı bir konuda bir âlimin, araştırmaları sonucu belirttiği görüşü

Mesağ: İzin, ruhsat, cevaz.

Yani: Hakkında nass bulunan bir meselede içtihat yapılamaz; çünkü içtihat zan ifade ettiği için onunla elde edilen hüküm de zanni olur. Nassla sabit olan hüküm ise içtihadın aksine kesinlik ifade eder.

Bazı alimlerin, hakkında nass bulunan bir konuda farklı içtihatlarında bulunmaları, söz konusu nassın tevil ihtimali taşımasından dolayıdır. “Alışveriş yapanlar, ayrılmadıkları sürece muhayyerdirler.” hadisindeki “ayrılmak” lafzı hakkındaki farklı yorumlardan kaynaklanan farklı içtihatlar gibi.

15- “Ala hilafi’l-kıyas sabit olan şey, saire makisun aleyh olamaz.”

Ala hilafi’l-kıyas: Kıyas kuralına ters olarak

Kıyas: Dört rükünden meydana gelir: Asl, fer’, hüküm, illet.

Sair: Başka

Makisun aleyh: Kendisi üzerinden kıyas yapılan nass, hüküm; asl.

Yani: Bir konunun hükmü kıyasa aykırı olarak sabit olmuşsa, bu hüküm ona benzer konuların kıyas edilmesi için "asl", yani "makisun aleyh" olamaz. Kıyasa aykırı olarak sabit olan nass, kendi konusu ile sınırlı tutulur.

Örnek: Sabah namazının sünnetinin, öğle vakti girmeden kaza edilmesi, özel bir sebebe binaen meşru kılınmıştır. "Ta'ris olayı" diye bilinen, Hz. Peygamber'in ashabıyla birlikte Hayber dönüşü bir vadide uyuyakalarak sabah namazını kaçırmışından sonra namazı sünnetiyle birlikte kaza etmesi, zevalden sonra veya başka zamanlarda da sabah namazının kaza edileceğine dair "makisun aleyh" olamaz.

16- "İctihad ile diğer ictihad nakz olunmaz."

İctihad: Nassın bulunmadığı bir konuda bir âlimin, araştırmaları sonucu belirttiği görüşü

Nakz olunmak: Geçersiz kılınmak, bozulmak

Yani: İctihatlar aynı derecede birer zanni delil olduklarından, kat'i olan nasslara aykırı olmadığı sürece biri ile diğerini geçersiz kılmak caiz değildir. Aksi taktirde istikrarsızlığa yol açılmış olurdu.

Örnek: Hz. Ömer, Hz. Ebubekir'in hilafeti sırasındaki ictihadi uygulamalarına muhalefet etmiş ama daha sonra kendi hilafeti döneminde bu içtihatlardan meydana gelen hükümleri bozma yoluna gitmemiştir.

İstisna: Kamu yararı bir içtihadın bozulmasını gerektiriyorsa, başka bir içtihat ile onun bozulması caizdir.

17- "Meşakkat teysiri celb eder."

Meşakkat: Zorluk, sıkıntı

Teysir: Kolaylaştırma

Celb etmek: Çekmek

Uyarı: Sözü edilen meşakkat, şer'i yükümlülüklerin özünde bulunan zorluklar değildir; bir konuda kolaylığa gidilmesi, o konu ile ilgili nasslarla çatışmaya da yol açmamalıdır.

Örnek:

- Açlıktan ölüm tehlikesi yaşayan birinin, yasak olan ölü veya domuz etini yiyebilmesi
- Yolculuk durumu, ibadetler konusunda önemli kolaylıklar sağladığı gibi, hukuki yönden de birçok ruhsatlara imkan vermektedir.

18- "Bir iş dıyk oldukça, müttesa' olur."

Dıyk olmak: Daralmak

Müttesa': Genişletilen

Yani: Fazla sıkışan iş kendi kendine genişler.

Örnek:

- “Haddini aşan her şey aksine sonuç verir.” (Arap Atasözü)
- İnsanların yaşama, sağlık, hürriyet, itibar ve şeref gibi tabii haklarını tehlikeye düşürecek derecede ileri giden sıkı bir kanun hükmü, mahkeme kararı veya idari tedbir, genellikle gayesini sağlayamaz. Halk, bu ağır hükümlerden kaçınmak için çareler arar, türlü hilelere başvurur.
- Borcunu ödemeye güç yetiremeyen kişiye ödeme gücü elde edene kadar süre tanınması veya toptan ödeyemeyen kimseye taksit imkanı verilmesi bu kaide gereğidir.

19- “Zarar ve mukabele bi’z-zarar yoktur.”

Mukabele bi’z-zarar: Zararla karşılık vermek

Örnek: Borcunu ödememekte ısrar eden borçluyu alacaklının dövmeye veya hapsedmeye ya da malını zorla elinden almaya yetkisi yoktur. Bunları yapması halinde tazminle sorumlu olacağı gibi ayrıca kendisine cezai müeyyideler de uygulanır. (Hukuk dilinde buna “ihkak-ı hak” denir ve kesinlikle meşru değildir.)

20- “Zarar izale olunur.”

İzale olunmak: Yok edilmek

Örnek:

- Meslek erbabının kendilerinden kaynaklanan zararların yine kendileri tarafından izale edilmesi gerekir.
- Paranın sürekli değer kaybettiği yerlerde, alınan borcun miktar olarak aynen ödenmesi, borç veren kişinin zararına yol açmaktadır. Bu zararın izale edilmesi gerekmektedir; bunun için de, borçların geri ödenmesinde paranın miktarı değil, alım gücü esas alınmalıdır.

21- “Zaruretlar, memnu olan şeyleri mübah kılar.”

Zaruret: Yasak olan şeyin işlenmesini caiz kılan özür

Memnu: Yasaklanmış

Mübah: Yapılıp yapılmaması serbest olan

Not: İslam hukuk usulünde, yasak olan şeylerin mübah kılınmasına “ruhsat” adı verilmektedir ki, bir özür sebebiyle sonradan meşru kılınan şey demektir. Fakat ruhsatta yalnızca hukuki sorumluluk kalkar, haramlık ise devam eder.

Örnek: Muhtaç ve zor durumda kalınması ve başka çare bulunmaması hali, faizle borç almayı mübah kılan bir zaruret sayılmıştır.

22- “Zaruretlar kendi miktarlarıncı takdir olunurlar.”

Yani: Zaruret sebebiyle caiz olan şey, yalnızca zarureti giderecek kadar işlenebilir.

Örnek:

- Canının telef olmasını önleyecek ekmek varken, et veya tatlı gibi pahalı bir gıdayı sahibinden izinsiz almak, gasp hükmünde sayılmıştır.
- Gerek sünnet, gerekse tıbbi bir tedavi ihtiyacı bir zarurettir ve sünnetçi veya doktor konumunda olan kişinin kullanacağı ruhsat, işini gereği gibi yapabileceği bir alanla sınırlıdır.

23- “Bir özür için caiz olan şey, ol özrün zevali ile batıl olur.”

Caiz: Uygun, mahzursuz

Zeval: Ortadan kalkmak

Batıl olmak: Geçersiz olmak

Örnek:

- Su bulunduğu veya suyu kullanabilecek duruma gelindiğinde teyemmüm batıl olmuş olur.
- Kiralanan bir malda bir kusur meydana geldiğinde, kiralayan kişinin bu akdi fesih yetkisi doğar. Ancak mal sahibi akdin feshedilmesinden önce söz konusu kusuru giderirse, kiralayanın akdi feshetme hakkı kalkar.

24- “Mani zail olunca memnu avdet eder.”

Mani: Engel

Zail olmak: Ortadan kalkmak

Memnu: Yasaklanmış olan

Avdet etmek: Geri dönmek

Yani: Bir özür sebebiyle uygulanamayan asli bir hüküm, özrün kalmasıyla önceki konumuna döner.

Örnek: Bir davada çocuk veya kör olan birinin şahitliği çocukluk veya körlük sebebiyle reddolunduktan sonra, söz konusu şahıs baliğ olsa vey gözleri açılrsa, bu kişinin daha sonra aynı dava için yapacağı şahitlik kabul edilir.

25- “Zarar kendi misli ile izale olunamaz.”

Yani: Aslında yapılan zararın, zarar vermeden telafi edilmesi en uygundur; ancak bu mümkün olmadığı takdirde daha hafif bir zarar ile zararın izale edilmesi amaçlanmalıdır.

Örnek: Bir malın üretildiği yerde, aynı malı üretecek başka bir fabrikanın yapılması engellenemez. Yani önceki fabrikanın zararına olur gerekçesiyle yeni yatırım yapmak isteyenlere zarar verilemez.

İkaz: Zaruret hali ile meşru müdafaa birbirine karıştırılmamalıdır.

26- “Zarar-ı âmmı def' için, zarar-ı hâs ihtiyar olunur.”

Zarar-ı âmm: Geniş kapsamlı zarar

Zarar-ı hâs: Dar kapsamlı zarar

İhtiyar olunmak: Tercih edilmek

Örnek:

- Hastalığa karşı aşı yatırmak, geçici bir ateş ve sıkıntı yapabilir; ancak ileriki yıllarda ölüm veya hastalıkla sonuçlanabilecek hastalıklara karşı bağışıklık kazandırır.
- Orman yangınlarında yangının daha fazla yayılmasını önlemek için, normal şartlarda yasak olan bir kısım ağaçların kesilmesi bir zorunluluk halini almaktadır.
- Cahil doktoru işinden men etmek

27- "Zarar-ı eşedd, zarar-ı ehaff ile izale olunur."

Zarar-ı eşedd: Çok şiddetli zarar

Zarar-ı ehaff: Daha hafif zarar

İzale etmek: Gidermek, yok etmek

Yani: Zarar, kendinden daha hafif bir zararla telafi edilir.

Örnek:

- Ölen hamile bir kadının, canlı olan ve yaşayacağı umulan çocuğunun ana karnından çıkarılması gerekir. Bu durumda ölüye verilecek zarar, çocuğa gelecek zarardan daha hafiftir.
- Kişi, bakmakla yükümlü olduğu kimseler için yapması gereken harcamaları yapmaması halinde hapsedilerek görevini yapmaya zorlanır. Böylelikle ihtiyaç sahiplerinin zararının izale edilmesine çalışılır.

28- "İki fesat tearuz ettiğinde ehaffı irtikab ile a'zamnın çaresine bakılır."

Tearuz etmek: Çatışmak

Ehaff: Daha hafif

A'zam: Daha büyük

İrtikab: Yapmak, tercih etmek

Yani: Biri büyük, diğeri daha hafif iki zarar bir anda söz konusu olduğunda, hafif olan zararı işleyerek büyük zarardan kurtulma yoluna gidilir.

Örnek:

- İslam'da imamlık, müezzinlik ve Kur'an öğretme gibi ibadet niteliği taşıyan işler için ücret almak caiz değildir. Ancak zamanla bu işler için istekliler azalmış ve böylece bir zaruret sebebiyle ücret cazi kılınmıştır.
- Zalim olan yöneticiye başkaldırmak, onun yaptığı zulümden daha kötü sonuçlara yol açacaksa, ona itaat etmek suretiyle, hafif olana katlanarak daha büyük zararların meydana gelmesi önlenmiş olur.

29- “Ehven-i şerreyn ihtiyar olunur.”

Ehven: Daha iyi

Şerreyn: İki kötü, zararlı şey

İhtiyar olunmak: Tercih edilmek

Örnek: Parmakta çıkan bir yara, kangren olup kolun elden gitmesine sebep olacaksa parmak kesilir. Gerekirse vücudu kurtarmak için kol da feda edilir.

30- “Def-i mefâsid celb-i menâfi’den evlâdır.”

Def’: Gidermek

Mefasid: Kötü ve zararlı şeyler

Celb: Elde etmek, çekmek

Menafi’: Yararlı şeyler

Evlâ: Daha iyi

Yani: Kötü ve zararlı şeylerin giderilmesi, yararlı şeylerin elde edilmesinden daha önemlidir. Bir konuda yararlı zarar çatıştığı takdirde öncelikle zararın def edilmesi esas alınmalıdır.

Örnek: Meskun bir mahalde oturanların huzur ve rahatını bozacak bir işyeri yapılamaz.

31- “Zarar bi kaderi’l-imkan def olunur.”

Bi kaderi’l-imkan: İmkanlar elverdiğince

Def’ olunmak: Giderilmek

Yani: Meydana gelen bir zararın tamamıyla telafi edilmesi her zaman mümkün olmayabilir. Böyle durumlarda zararın telafisi için imkanların elverdiği kadarıyla yetinilir.

Örnek: Bir zararı tazmin etmekle yükümlü olan bir kişi öldüğü zaman, zarar gören kişi zararını onun bıraktığı mirastan tahsil etme yoluna gider. Şayet kalan miras, zararın tamamını karşılamaya yetecek miktarda değilse, mirasın yettiği kadarıyla zarar karşılanır, zararın kalan kısmı için, mirasçı durumunda olan kişiler kendi mallarından ödemeye zorlanamazlar.

32- “Hacet umûmî olsun, husûsî olsun, zaruret menziline tenzil olunur.”

Hacet: İhtiyaç

Umûmî: Genel

Husûsî: Özel

Örnek:

- Hakkında nass bulunmayan ve kendisine kıyas edilecek bir örnek de bulunmayan pek çok husus, istihsan, örf veya maslahat açısından meşru görülmüştür. Hepsinin gerekçesi de ihtiyaçtır.

- Bir apartmanın ortak giderlerine herkes eşit miktarda katkıda bulunur. Oysa herkesin giderlere konu olan ortak malzemeleri eşit derecede kullanması söz konusu değildir. Aynı şekilde şehir içi ulaşımda, kısa ve uzun mesafe gidecek olanlar ve otelde kalan müşteriler, otel imkanlarını farklı kullanmalarına rağmen eşit ücret ödemektedirler. Böyle durumlarda kıyas mantığının kullanılması halinde, insanlar sıkıntıya düşeceği gibi, hukuki ilişkilerde de karışıklık meydana gelir. Dolayısıyla bu tür ihtiyaçlar özel olsun genel olsun zaruret gibi değerlendirilir ve ona göre hüküm verilir.

33- "İztırar gayrın hakkını iptal etmez."

İztırar: Zaruret hali; kişinin hayati tehlike karşısında, normalde yapmaması gereken şeyi yapmak zorunda kalma durumu

Gayr: Başkası

İptal etmek: Geçersiz kılmak

Örnek: Kişinin zarurettten dolayı başkasına ait bir malı almak veya kullanmak zorunda kalması, mal sahibinin tazmin veya ücret hakkını ortadan kaldırmaz.

34- "Alınması memnu' olan şeyin, verilmesi dahi memnu' olur."

Memnu': Yasaklanmış

Örnek:

- Rüşvet
- Riba (Faiz)
- Uyuşturucu maddeler

35- "İşlenmesi memnu' olan şeyin istenmesi dahi memnu' olur."

Yani: Suça azmettirmek

Örnek:

- Yalan yere şahitlik yapmak
- Zulmetmek
- Başkasını malını gasp etmek veya çalmak

36- "Adet muhakkemdir."

Muhakkem: Hakem kılınan

Yani: İslam hukukunda, bir konu hakkında Kur'an ve sünnette bir delil bulunmadığı zaman, halk arasında yerleşmiş olan ve İslam dininin temel prensiplerine aykırı olmayan örf ve adetlere göre hüküm verilmesi esas alınmıştır.

Örnek: Buğday ekmeği yenen bölgede 'ekmek' sözcüğü mutlak olarak kullanıldığında buğday ekmeğine, 'para' sözcüğü de ülkenin kullandığı para birimine hamledilir.

37- "Nâsın istimali bir hüccettir ki, anınla amel vacip olur."

Nâs: İnsanlar

İsti'mal: Uygulama

Hüccet: Delil

Anınla: Onunla

Amel: İş

Vacip olmak: Gerekmek

Yani: Örf ve adetin hukuki bir bağlayıcılığı vardır.

Örnek:

- Yevmiyeci olarak çalıştırılan bir kişinin çalışma süresini, -özel bir düzenleme yoksa örf belirler.
- Bir kap içerisinde gönderilen hediyeye kabın dahil olup olmadığını örf belirler.
- Kişilerin iffet ve namusuna dil uzatmak anlamına gelen bazı kötü sözler, böyle bir niyet ve amaç taşımadan bir bölgede yaygın hale gelebilir. Ceza veya uyarı, bu durum göz önünde bulundurularak verilir.
- Başlık parasının, hukuken mehir olarak değerlendirilmesi.

38- "Âdeten mümteni olan şey, hakikaten mümteni gibidir."

Mümteni: İmkansız

Yani: Bazı şeyler gerçekte mümkün olabilir; ancak adeten gerçekleşmesi mümkün değildir. Bu taktirde gerçekte mümkün olmayan bir şey gibi değerlendirilir.

Örnek: Tevatür yoluyla sabit olan bir şeyi yalanlayan kişinin yalanladığı konuyla ilgili davasına bakılmaz. Bu konuda delil getirmesi de istenmez; zira böyle kesinlik ifade eden şeylerin inkarı adeten pek görülmuş şey değildir.

39- "Ezmanın tegayyürü ile ahkâmın tegayyürü inkâr olunamaz."

Ezman: Zamanlar

Tegayyür: Değişmek

Ahkam: Hükümler

Örnek:

- İslam'ın ilk dönemlerinde gasp edilen malın menfaati tazmin konusu değilken, özellikle yetim ve vakıf mallarına haksız müdahaleler artınca, gayri meşru hırsları engellemek için, bu fetva terk edilerek menfaatin tazmini yönünde hüküm verilmiştir.
- Hz. Ömer zamanında atlara zekat konulması,
- Hz. Ömer zamanında "müellefe-i kulub" a zekât verilmesinin kaldırılması,
- Hz. Ömer zamanında "Sevad" uygulamasında taşınmaz malların ganimet sayılması,
- Hz. Ömer zamanında diyet ödemesinin, katilin yakın akrabası olan "asabe" yerine divana bırakılması...

İstisna: İnsanların tabii haklarını koruyan ilahi emirler ve bazı nadir kanunlar ve kaideler zamanla değişmez.

40- "Âdetin delaletiyle mana-yı hakikî terk olunur."

Mana-yı hakiki: Gerçek anlam, sözlük anlamı, birinci anlam.

Yani: Bir sözün örfen başka anlamda kullanılması yaygınlaştığı takdirde gerçek anlamına itibar edilmez.

Örnek:

- Lambayı yakmak
- Odayı yakmak

41- "Âdet ancak, muttarit yahut galip oldukta muteber olur."

Muttarid: Düzenli

Yani: Âdetin muteber olabilmesi için, düzenli bir şekilde devamlı ya da çoğu zaman uygulanır olması gerekir.

Örnek:

- Katma Değer Vergisinin fiyatlara dahil olup olmaması
- Nakliye ücretinin, beyaz eşyaya dahil olup olmaması

42- "İtibar gaalib-i şayia olup nadire değildir."

Galib-i şayi': Çok yaygın

Nadir: Az

Yani: Hüküm vermede dikkate alınacak olan, nadiren vuku bulan değil, insanlar arasında yaygın olan uygulamalardır.

Örnek: Mefkud, yani kayıp olan, sağ ya da diri olduğuna dair bilgi alınamayan kişi; bir kısım hakları elde etmesi bakımından ölü, ancak kendisinden bir hak elde edecek başkaları açısından diri hükmündedir. Bu kişinin ölümüne karar vermek için çocuk ölümleri ve salgın hastalık gibi istisnai durumlar dışında, normal şartlar altında o bölgede yaşayan hemcinsi olan insanların yaş ortalaması

esas alınır. Nadiren bu yaşın üstünde yaşayanlar da olabilir; ancak hüküm nadir olana göre verilmez.

43- “Örfen maruf olan şey, şart kılınmış gibidir.”

Maruf: Bilinen

Örnek:

- Ücretle çalıştırılan bir kişiye yemek verilir verilmemesini örf belirler.
- Araba satışlarında yedek tekerleğin fiyata dahil olup olmadığı sorulmaz.

44- “Beynet-tüccar mâruf olan şey, aralarında meşrut gibidir.”

Beyne't-tüccar: Tüccarlar arasında

Maruf: Tanınan, bilinen

Meşrut: Şart kılınmış

Yani: Tüccar arasında bilinen uygulamalar, aralarındaki sözleşmelerin şartlarından sayılır.

Örnek: Ödemelerin peşin olup olmaması, ödemenin hangi para birimiyle olacağı...

45- “Örf ile tayin nass ile tayin gibidir.”

Tayin: Belirlemek

Nass: Açıkça belirtilmiş söz

Yani: Bir şeyin açık sözle belirlenmesi ne hüküm ifade ederse, örfler belirlenmesi de aynı hükmü ifade eder.

Örnek: Bir kimse komşusundan ödünç olarak ekmek bıçağı alsın , bununla odun parçalayamaz. Bir yemek kabı alsın onunla kömür taşıyamaz.

46- “Vücutta bir şeye tabi olan, hükümde dahi ona tabi olur.”

Vücut: Varlık

Örnek:

- Satın alınan kilidin anahtarı.
- Sütü için alınan ineğin kendi sütünü emen yavrusu.
- Satılan gebe hayvanın karnındaki yavrusu.
- Öldürülen hamile bir kadının sadece kendisi için diyet ödenir, çocuk için ayrıca diyet olmaz.

47- “Tabi olan şeye ayrıca hüküm verilmez.”

Örnek:

- Bir hayvanın karnındaki yavru ayrıca satılamaz.
- Taşınmaz bir malın geçiş ve su yolu gibi hakları, taşınmaz malın kendisinden ayrı olarak alınıp satılamaz.

48- “Bir şeye malik olan kimse, o şeyin zarûriyyatından olan şeye dahi malik olur.”

Zarûriyyat: Ayrılmaz parça durumunda olan şeyler.

Örnek:

- Bir evi satın alan kişi, onun yol hakkını da almış olur.

İstisna: Yeraltı suları, genel olarak kamu yararına ait sularındadır. Dolayısıyla bir yere sahip olmak, onun altındaki sulara sahip olmayı gerektirmez.

49- “Asıl sakıt oldukça, fer’i dahi sakıt olur.”

Fer’: Tabi olan

Sakit olmak: Düşmek, hükümsüz olmak

Örnek:

- Alacaklı olan kimse alacağından vazgeçerse, bu borç için kefil olan kişinin kefillik sorumluluğu da sona erer. Fakat alacaklı kefil iBRA etse asıl borçlunun sorumluluğu kalkmış olmaz.

50- “Sakit olan şey avdet etmez.”

Avdet etmek: Dönmek

Örnek:

- Kişinin, sattığı malın ücretini alabilmek amacıyla malı elinde tutma hakkı vardır. Ancak ücreti almadan malı teslim etmişse, bu hakkı ıskat etmiş sayılır. Ücreti ödemediği için o malı müşteriden geri isteyip elinde tutma hakkını artık kullanamaz.
- Alacaklı, alacaklıya borcunu hibe etse, bu hibesinden geri dönemez.
- Bir arsada yol hakkı bulunan kimsenin rızasıyla orada bir bina yapılırsa, o kimsenin yol hakkı sakıt olur.

51- “Bir şey bâtil oldukça anın zımındaki şey de batıl olur.”

Batıl: Geçersiz

Oldukta: Olduğunda

Zımn: Altındaki anlam; kapalı ifade

Yani: Bir kısım söz ve sözleşmelerin kendileriyle kastedilen açık anlam ve hükümleri olmasının yanı sıra, onların altında yatan başka anlam ve hükümleri de bulunur ki, bunlara, “zımnen sabit olan

şeyler" adı verilir. Bunların geçerli olup olmaması, kastedilen ve açıkça anlaşılan anlamın geçerli olup olmamasına bağlıdır.

Örnek: Müşteri, aldığı maldaki bir kusur için satıcıyla başka bir mal karşılığı sulh yapsa, anlaşsa, sonra müşterinin özel bir çabası olmadan o kusur düzelmiş olsa; 'dolayısıyla', yapılan sulh geçersiz olur.

52- "Asıl sabit olmadığı halde fer'in sabit olduğu vardır."

Fer': 'Asl'a tabi olan

Yani: Fer', sükut (düşme) bakımından asla tabi olmakla birlikte, sübut yönünden sürekli asla bağlı olmayabilir.

Örnek: Bir kimse, "filanın filana şu kadar borcu vardır, ben ona kefilim" derse, daha sonra asil'in, yani borçlunun inkarı üzerine alacaklı hak iddia ederse, borcu kefilin ödemesi gerekir. Asil, yani borçlu inkar ederek düşmüştür ama kefilin kefilliği düşmez, devam eder.

53- "Mâni ve muktezi tearuz edince mâni takdim olunur."

Mani: Engelleyici unsur

Muktazi: Gerektirici unsur

Tearuz etmek: Karşı karşıya gelmek, çatışmak

Takdim olunmak: Öne geçirilmek

Yani: Bir konuda engelleyici unsur ile icap ettiren unsur birlikte bulunursa, engelleyici unsurun gereği yapılır.

Örnek:

- Kişi, borçlu olduğu kişinin elinde rehin olarak bulunan malı başkasına satamaz.
- Hakim, kendi çocuğunun yabancı biriyle ortak olduğu bir şirket lehine hüküm vermiş olsa, bu hüküm geçersizdir.

Fakat icap ettiren unsur üstün durumda olursa onun gereği yapılır. Mesela, açlıktan ölmek üzere olan kişinin başkasının malını almasına izin verilir.

54- "Aslın ibkâsı ifası kabil olmadığı hâlde bedeli ifâ olunur."

İfa: Yapmak, ödemek

Kabil olmak: Mümkün olmak

Bedel: Burada sözü edilen bedel sadece para değil, zararı karşılayacak herhangi bir tedbirdir.

Yani: Geri ödemelerde asıl olan, malın bizzat kendisinin, şekil ve mana yönünden tam olarak iade edilmesidir. Bedelin ödenmesi sadece mana açısından bir iadedir ki, ancak aslın ödenmesi mümkün olmadığı zaman söz konusu olabilir.

55- "Bizzat tecviz olunmayan şey, bittebâ tecviz olunabilir."

Bizzat: Kendisi, kendi başına

Tecviz olunmak: Uygun görülmek, onaylanmak

Bittebâ'a: Tabi olmakla

Örnek: Yol (mürur) ve sulama (şirb) gibi gibi irtifak hakları tek başlarına vakfedilemezken, ilgili oldukları mallarla birlikte vakfedilebilmektedirler. İçinde aktığı kanala tabi kılınarak suyun vakfı da caiz görülmüştür.

56- "İbtidaen tecviz olunamayan şey bekâen tecviz olunabilir."

İbtidaen: Başlangıçta

Bekâen: Sonunda

Örnek: Ücretsiz satış sözleşmesi fasittir; ancak akit ücretle yapıldıktan sonra satıcının müşteriden ücreti kaldırması sahihtir ve akit de fasit olmaz.

57- "Beka, ibtidâdan esheldir."

Beka: Devam ettirmek

İbtida: Başlamak

Eshel: Daha kolay

Yani: Bir şeyi olduğu hal üzere bırakmak, yeni hüküm inşa etmekten daha kolaydır.

Örnek: Yerine vekil bırakma yetkisi bulunmayan bir hakimin bıraktığı vekilin verdiği hüküm geçersizdir. Fakat sözü edilen hakim, vekilin verdiği hükmü daha sonradan kendisi onaylarsa bu hüküm caiz olur. Dolayısıyla başlangıçta caiz olmayan vekil bırakma işlemi 'bekâen' geçerli görülmüştür.

58- "Teberru' ancak kabz ile tamam olur."

Teberru (akitleri): Bedelsiz akitler (Hibe, ariyet, vasiyet ve sadaka)

Kabz: Karşı tarafın malı eline alması

Yani: Teberru akitleri kabz, yani karşı tarafın malı bizzat teslim alma işlemi olmadan gerçekleşmiş olmaz.

Örnek: Geliri yılsonunda ele geçen bir vakıftan, hizmet karşılığı pay alan bir kişi, henüz vakfın geliri elde edilmeden ölmüş olsa, o kişinin hizmet ettiği süre içinde hak ettiği ücret, mirasçılara ödenir. Çünkü ücreti hak etmek için kabz şart değildir. Ama bir hizmet karşılığı olmadan vakıftan pay alam durumundaki bir kişi, yılsonu gelmeden ölmüş olsa, mirasçılara bir şey ödemek gerekmez. Zira vakıf bir teberrudur ve ancak kabz ile tamam olur.

İstisna: Vasiyet

59- “Raiyye, yani teb’a üzerine tasarruf maslahata menuttur.”

Raiye, teb’a: Devlet başkanı veya başka bir idarecinin yönetimi altında bulunan bütün insanlar.

Maslahat: Fayda

Menut: Dönük

Yani: İnsanları idare etmekle görevli olan yetkili kişiler, görevlerini yaparlarken halkın genel yararını gözetmek zorundadırlar.

Örnek: Bazen kamu yararıyla şahsın menfaati çatıştığında, şahsın uğrayacağı maddi zarar karşılanmak kaydıyla kamunun yararı tercih edilir. Mesela, bir yolun genişletilmesi gerekiyorsa devlet, yolun geçeceği yerin sahibinin arazi ücretini hazineden ödeyerek yolu genişletebilir.

60- “Velâyet-i hâssa velâyet-i âmmeden akvâdır.”

Velâyet: Reşit olan bir kimsenin, ehliyeti eksik olan birinin şahsi ve mali işlerini yönetme konusunda yetkili olmasıdır.

Velâyet-i hâssa: Ehliyeti eksik şahıslar adına yetki kullanmanın yanı sıra, vakfın mütevellisi olmak gibi bazı özel görevleri de içine almaktadır ki, bu, üç sınıfta değerlendirilir:

- Yalnız nikah,
- Yalnız mal,
- Hem nikah hem mal konusundaki veliliktir.

Velayet-i âmme: Devlet başkanının ya da devletin yetki verdiği yargı kurumlarının, kamu düzenini sağlamak ve halkın yararına olan düzenlemeleri yapmak üzere ellerinde bulunan hukuki yetkilerdir.

Akvâ: Daha kuvvetli

Örnek: Bir vakfın mütevellisi varken, hakim o vakfın malında tasarrufta bulunamaz. İsterse onu kendisi tayin etmiş olsun. Hatta hakim, vakıf malını kiraya verse, müteveli onun akdini geçersiz kılabilir.

61- “Kelamın i’ mâli, ihmalden evlâdır.”

İ’ mâl: İşlemek

Evlâ: Daha iyi

Yani: Bir kelamın, gerçek veya mecaz bir manaya hamli mümkün olduğu müddetçe ihmal edilmemeli, yani manasız sayılmamalıdır.

Örnek: Bir şahıs, “bu malımı filanın oğluna vakfettim” dese, fakat o şahsın oğlu yoksa, hakiki anlam imkansız olacağından mecaz anlama bakılır ve torununa hamledilir; zira kelamın i’ mali, ihmalden evladır.

62- “Bir kelamın i’ mâli mümkün olmazsa ihmal olunur.”

Yani: Bir kelamın hakiki veya mecazi bir manaya hamli mümkün olmazsa o halde manasız bırakılır.

Örnek:

- Bir kimsenin, kendisinden yaşça büyük biri için “oğlumdur” demesi anlamsızdır.
- “Şu evi filana verin” diyen, fakat hibe, satış, vasiyet gibi bir açıklama getirmeyen kimsenin ifadesi geçersiz sayılır.

63- “Manayı hakiki müteazzir olduğunda mecaza gidilir.”

Müteazzir: Zor

Örnek: “Şu ağaçtan yemeyeceğim” diyen birinin, söz konusu ağacın kendisini yemesi mümkün olsa da çok zor olan bir şeydir; dolayısıyla bu sözle, ağacın meyvesinin kastedildiğinin anlaşılması gerekir.

64- “Mütecezzî olmayan bir şeyin bazısını zikretmek, küllünü zikir gibidir.”

Mütecezzî: Parçalara ayrılan

Küll: Hepsi

Yani: Bölünmesi mümkün olmayan şeyler bir bütün olarak değerlendirilir; bir kısmından söz etmekle tamamı anlaşılır.

Örnek:

- Kısastan affetme, kefalet ve şuf’a hakkı gibi konularda bölme ve ayırma geçerli değildir.
- Kısasla cezalandırılacak kişinin bir kısmının affedilmesi, bütünüyle affedilmesi anlamına gelir ve ceza diyete dönüşür.

65- “Mutlak ıtlak üzere cari olur. Eğer nassen yahut delaleten takyid delili bulunmazsa.”

Mutlak: Manası genel olup, herhangi bir kayıtla kapsamı sınırlandırılmamış sözcük. Mesela, kitap, öğrenci ve kuş gibi sözcükler, sayı ya da vasıf belirtmeyen, sadece mahiyet ifade eden mutlak lafızlardır.

Mukayyed: Sınırlandırılmış lafız. Mesela, eski kitap, yürüyerek gelen öğrenci, akşama kadar izinlisin ve sabah olunca git gibi ifadeler sırasıyla, vasıf, hal, gaye ve şartla katılanmış sözcükler olup mukayyet lafızlardır.

İtlak: Bir ibarenin veya sözün kayıt ve şarta bağlı olmayarak, delalet ettiği manaya hamledilmesi

Cari olmak: Geçerli olmak

Takyid: Sınırlandırmak

Yani: Herhangi bir kayıtla kayıtlanmamış olan mutlak bir ifade, kendisinden anlaşılan geniş anlamı çerçevesinde değerlendirilir.

Örnek: Bir kimse terziye elbise dikmesi için kumaş verip pazarlık yapsa, bu mutlak bir işlem olur. Dolayısıyla terzi, bu elbiseyi kendi dikebileceği gibi kalfasına da diktirebilir.

66- “Hazırdaki vasıf lağv, gaibdeki vasıf muteberdir.”

Hazır: Konuşma anında orada bulunan

Gaib: Konuşma anında orada bulunmayan

Vasıf: Malın vasfedilmesinden maksat, onun belirlenmiş olmasıdır ki, işaretle olan belirleme sözle anlatımdan daha güçlüdür.

Lağv: Söylenip söylenmemesi itibara alınmayan söz.

Muteber: İtibar edilen

Yani: Sözleşmelerde, kişinin karşısında duran bir şeyi vasfetmesi dikkate alınmaz; ancak yanında olmayan bir şeyi vasfetmesi muteberdir.

67- “Sual cevapta iade olunmuş addolunur.”

Addolunmak: Sayılmak

Yani: Tasdik olunan bir soruda ne denilmiş ise, cevap veren onu söylemiş hükmündedir.

Örnek: “Okula gittin mi?” sorusuna verilen “evet” cevabının içinde “okula gittim” cümlesi tekrar edilmiş sayılır.

68- “Sâkîte bir söz isnad olunmaz. Lakin maraz-ı hacette sükût beyandır.”

Sakit: Susan kişi

İsnad olunmak: Dayandırılmak

Maraz-ı hacet: İhtiyaç anı; konuşulması gereken an

Sükût: Susmak

Beyan: Konuşmak, bir şey ifade etmek

Yani: Normal şartlarda susan, bir söz söylemeyen kimseye, “şu sözü söylemiş oldu” denemez ve böyle bir varsayımla hüküm verilemez; fakat konuşulması gereken yerde susması, ikrar veya beyan sayılır.

Örnek: Malının satıldığını gören kişinin buna ses çıkarmaması, satışı onayladığı anlamına gelmez; şayet o malı alan müşterinin malı alıp götürmesine de bir şey demez ve seyirci kalırsa, bu bir açıklama sayılarak, mal sahibinin bu satışı onayladığına hükmedilir.

69- “Bir şeyin umur-u batınada delili, o şeyin makamına kaim olur.”

Umur-u batına: Görünmeyen, gizli işler

Delil: Alamet

Makamına kaim olmak: Yerine geçmek

Yani: Bir şeyin gerçek durumunun anlaşılmasına imkan bulunmayan hususlarda, görünen alamete göre hüküm verilir.

Örnek: Sözleşme için satış teklifinde bulunan kişi, daha sonra malını satmak istemediği anlamına gelen bir kısım söz ve davranışlarda bulunduğu takdirde, yaptığı satış teklifini geçersiz kılar.

70- “Mükâtebe, muhâtaba gibidir.”

Mükatebe: Yazmak

Muhâtaba: Konuşmak

Yani: Uzaktan yazışmak suretiyle yapılan sözleşmeler, yüz yüze yapılan sözleşmeler hükmündedir.

71- “Dilsizin işaret-i ma’hudesi, lisan ile beyan gibidir.”

İşaret-i ma’hude: -Özellikle erbabınca- bilinen işaretler

Lisan: Dil

İstisna: Zina ve iftira cezası gibi hadler konusunda dilsizin işareti ittifakla geçerli görülmemiştir. Çünkü hadler, şüphe ile düşürülen cezalardandır. Dilsizin işareti ise şüpheden uzak değildir.

72- “Tercümanın kavli her hususta kabul olunur.”

Tercüman: Konuşmaları tercüme eden kişi

Kavil: Söz

Yani: Tercüman, hukuken tercüme ettiği kişinin yerine kaim kılınır.

73- “Hatası zâhir olan zanna itibar yoktur.”

Zâhir: Açık

İtibar: Değer, önem

Yani: Yanlış olduğu ortaya çıkan zan hukuken geçersizdir.

Örnek: Hâkimin verdiği kararda hata ettiği anlaşılırsa, iade-i mahkeme yoluyla hâkimin önceki görüşünden dönmesi gerekir.

74- “Senede müstenid olan ihtimal ile hüccet yoktur.”

Sened: Dayanak

Müstenid: Dayanan

Hüccet: Delil

Yani: Bir delilden kaynaklanan ihtimal ortaya çıkınca, bu delile muhalif olan hüccete itibar edilmez. Yalnız, bu “ihtimal”in bir delile dayanması gerekmektedir.

Örnek: Vekil olan kimse, kendisi ya da müvekkili adına aldığı bir şey satın alsa, daha sonra mal telef olduğunda veya ayıplı çıktığında, o şeyi müvekkili adına aldığını söylese, bu sözü

tasdik edilmez; zira bu durumda bir töhmet 'ihtimali' mevcuttur. Bunun 'delil'i, malın helak olmasından veya ayıplı çıkmasından sonra bu sözü söylemiş olmasıdır.

Bir kimsenin, yakınları lehine yaptığı şahitliğin kabul edilmemesi de bu kaidenin gereğidir.

75- "Tevehhüme itibar yoktur."

Tevehhüm: Herhangi bir delile dayanmayan soyut ihtimal

Örnek: İflas ederek ölen bir kimsenin malları satılarak değeri alacaklılar arasında paylaşılır. Başka bir alacaklının daha ortaya çıkabileceği ihtimaline dayanılarak başka bir pay ayrılmaz. Yani, onun mahrum kalacağı vehmine itibar edilmez. Şayet böyle biri çıkarsa, normal yollarla hakkını arar.

76- "Burhan ile sabit olan şey, ayanen sabit gibidir."

Burhan: Kesin delil

Ayanen: Açıkça, gözle görülmüş şekilde

Yani: Kesin bir delille (adil bir kişinin şahitliği de buna dahildir) sabit olan şey, açıkça, gözle görülerek sabit olmuş hükmündedir.

77- "Beyyine müddeî için ve yemin münkir üzerinedir."

Beyyine: Açıklama, delil getirme

Müddeî: İddia eden

Münkir: İnkâr eden

Yani: Muhakeme sırasında davacı delil getirmekle yükümlü olup, delil getirmediği takdirde davalıdan, yani davacının iddiasını inkâr eden kişiden yemin etmesi istenir.

78- "Beyyine, hilaf-ı zahiri isbat için, yemin aslı ibkâ içindir."

Hilaf-ı zahir: Görünenin tersi

İbka: Olduğu hal üzere devam ettirme

Yani: Delil, görünen normal durumun aksini ispatlamak, yemin ise asıl durumun olduğu hal üzere bırakılması içindir.

Örnek: Alışveriş yapan iki kişi, satışın rıza ile veya zorlamayla olduğu konusunda anlaşmazlığa düştikleri takdirde söz, rızayı savunan tarafın olur; çünkü sözleşmelerde asıl olan rızadır. Zorlama, aslın hilafına, tersine bir durum olduğundan dolayı, bunu iddia eden kişiden delil getirmesi istenir.

79- "Beyyine, hüccet-i müteaddiye ve ikrar, hüccet-i kâsıradır."

Hüccet-i müteaddiye: Etkisini sadece ilgili şahısta göstermeyip, başkasının hakkına da sirayet eden delil

İkrar: Açıktan söylemek; kabul etmek

Hüccet-i kâsıra: Etkisini sadece ilgili şahısta gösteren başkasının hakkına sirayet etmeyen delil

Yani: Bir şey kesin delille sabit olur ve gereği ile hükmedilirse, o hüküm yalnız kendisine delil getirilen şahsa münhasır kalmayıp başkasına da sirayet edebilir. Çünkü kesin delil, hakimin hükmüyle hüccet olma vasfını kazanır.

İkrar ise böyle olmayıp sadece ikrarda bulunan şahsın kendisi hakkında hüccet olur ve başkasına sirayeti yoktur; aksi taktirde başkasına zarar vermek için yapılacak kötü amaçlı ikrarların yolu açılmış olurdu.

Örnek: Bir kimse mirasçılardan sadece birinin huzurunda miras malından alacağı olduğunu iddia edip bunu kesin bir delille ispat etse, verilen hüküm diğer varislere de sirayet eder; yani onları da bağlar, etkiler. Dolayısıyla diğer mirasçılar, davacının iddiasını kendi huzurlarında da ispat etmesini talep edemezler. Fakat söz konusu borç, delille değil de, yalnız bir mirasçının ikrarı ile sabit olup ona göre hüküm verilseydi, borç sadece ikrarda bulunan mirasçının mirastan alacağı paydan tahsil edilebilirdi.

80- "Kişi ikrarı ile muaheze olunur."

İkrar: Açıktan söylemek; kabul etmek

Muaheze olunmak: Sorumlu tutulmak

Yani: İkrar, sahibi açısından kesin delil gibi bağlayıcıdır; çünkü şahsın kendisiyle ilgili bir hüccettir ve ikrarın yalana dayanması adeten mümkün görülmemektedir. Bir konuda beyyine ile ikrar, ikisi birlikte bulduklarında, hükmü beyyineye dayandırmaya ihtiyaç yoksa ikrara itibar edilir.

81- "Tenakuz ile hüccet kalmaz. Lakin mütenakızın aleyhine olan hükme hâlel gelmez."

Tenakuz: Tutarsız konuşmak, birbirine zıt düşünceler ortaya atmak; iki sözden her birinin, diğerinin ispat ettiği hükmü nefyetmesi; yani ikisinden birinin yanlış birinin doğru olmasıdır.

Hüccet: Burada hüccet ile kastedilen, şahitliktir.

Mütenakız: Çelişen

Hâlel: Zarar

Yani: Hâkimin, yapılan bir şahitliğin gereği olarak verdiği hüküm, daha sonra aynı şahitlerin ifade değiştirmesi ile bozulamaz; ancak şahitler, önceki şahitlikleri sebebiyle telefina sebep oldukları şeyi tazminle yükümlü tutulur.

82- "Şartın sübutu indinde ona muallâk olan şeyin sübutu lazım olur."

Sübut: Sabit olmak, gerçekleşmek

İndinde: Yanında, katında

Muallâk: Asılı, bağlantılı

Yani; bir sözleşmenin gerçekleşmesi herhangi bir şarta bağlandığı taktirde, şartın meydana gelmesiyle sözleşme gerçekleşmiş olur.

83- "Bikaderi'l-imkan şarta riayet olunmak lazım gelir."

Bikaderi'l-imkan: Mümkün olduğunca, imkanlar elverdiğince

Riayet olunmak: Uyulmak

Şart: Burada sözü edilen şart, "...yapmak şartıyla", "...etmek şartıyla" şeklindeki takyidi şarttır.

84- "Va'dler suret-i ta'liki iktisâ ile lazım olur."

Yani: Kendisine bağlanan şartın meydana gelmesiyle, ona bağlanan vaatlerin de meydana gelmesi zorunludur.

85- "Bir şeyin nef'i, zamânı mukabelesindedir."

Nef': Fayda

Zamân: Tazmin etme

Mukabele: Karşılık

Yani: Bir şeyden faydalanmak, onu tazmin sorumluluğunu da beraberinde getirir.

Örnek: Telef olan malın zararını yüklenmek, o şeyden yararlanmanın tabii bir sonucudur.

86- "Ücret ile zaman müctemî olmaz."

Zaman: Tazmin

Müctemi olmak: Bir arada bulunmak

Yani: Tek bir sebepten dolayı hem ücret hem de tazmin bir arada bulunamaz.

Örnek: Bir kimse bir şahsın arabasını gasp edip kötü bir şekilde kullanır ve arabanın değeri düşerse, o şahsa arabanın değer farkını tazmin etmek zorundadır. Ona ayrıca bir kullanma ücreti vermesi gerekmez.

87- "Mazarrat menfaat mukabelesindedir."

Mazarrat: Zararlar

Mukabele: Karşı

Yani: Bir şeyin zararının karşılanması, ondan elde edilen menfaat sebebiyledir.

Örnek: Şirkete ait bir malın tamir edilmesi söz konusu olduğunda, şirkete ortak olanlar tamir masrafına, şirketteki hisseleri oranında katılırlar.

88- Külfet nimete ve nimet külfete göredir."

Külfet: Zorluk

89- “Bir fiilin hükmü failine muzaf kılınır ve mücbir olmadıkça amirine muzaf kılınmaz.”

Fail: Fiili yapan

Muzaf kılınmak: Bağlanılmak, yüklenilmek

Mücbir olmadıkça: Zorlamadıkça

Amir: Emreden

Yani: Bir fiili yapanın bizzat kendisi sorumlu olur. Ona bu fiili yapmasını emreden kişi, zorlamadığı müddetçe yapılan fiilden dolayı sorumlu tutulamaz; İslam hukukunda sorumluluk şahsidir. Şayet emreden kişi zorla yaptırdıysa zahire bakılmayıp fiil emredene isnad edilir. Bu durumda fail, cansız bir alet gibi değerlendirilerek sorumlu tutulmaz.

90- “Mübaşir, yani bizzat fail ile mütesebbib müctemî oldukça hüküm, faile muzaf kılınır.”

Mübaşir: Bir şeyi bizzat yapan

Mütesebbib: Sebep olan kişi

Müctemi: Toplanmış

Yani: Bir şeyin meydana gelmesinde, o şeyi bizzat yapanla ona sebep olan birlikte buldukları taktirde hüküm, sebep olana değil onu bizzat yapana isnad edilir.

Örnek: Evin kapısını açık koymak, arabanın kontak anahtarını üzerinde bırakmak suretiyle evin soyulmasına ve arabanın çalınmasına sebep olan kişiler tazminle yükümlü olmazlar.

91- “Cevaz-ı şer’i, zamâna münafi olur.”

Cevaz-ı şer’i: Kanuni izin

Zamân: Tazmin

Münafi: Aykırı, zıt

Yani: Bir şey hukuken meşru, kanuni olursa, o şey sebebiyle kasıtsız olarak meydana gelen zararların tazmini gerekmez.

Örnek: Bir kişinin kendi mülkünde kazmış olduğu kuyuya birinin hayvanı düşüp telef olsa tazminat lazım gelmez; çünkü kişinin kendine ait bir mülkte kuyu kazabilmesi hukuken meşru bir haktır.

92- “Mübaşir, müteammid olmasa da zâmin olur.”

Mübaşir: Bir şeyi bizzat yapan

Müteammid: Kasıtlı

Zâmin: Tazmin eden

Yani: Bir işi yapan kişi, o konuda bir kastı bulunmasa da tazminle sorumlu olur.

Örnek: Bir kimse alışveriş yerinde ayağı kayarak düşse oradaki bir kısım eşyaya zarar verse onları tazmin etmesi gerekir.

Sanayi atıklarının zararları, hatalı ilaç üreten firmalar ve doktor hataları sebebiyle uğranılan zararlar bu kapsamda ele alınmaktadır.

93- “Mütesebbib müteammid olmadıkça zâmin olmaz.”

Mütesebbib: Sebep olan

Müteammid: Kasıtlı

Zâmin: Tazmin eden

Yani: Bir zarara sebebiyet veren kişi, o zarara sebep olan fiili kasten ve haksız olarak işlemedikçe tazminle yükümlü olmaz.

Çünkü o sebep, müstakil olarak bir malın telefine illet değildir. Mütesebbibin tazminle sorumlu olması için, fiilin haksız olması icap eder.

Örnek: Bir avcının, avına tüfekle ateş etmesi sebebiyle ürken bir hayvan kaçarken düşüp ölse ya da bir tarafı sakatlınsa, bir kasıt olmaması sebebiyle avcıya tazmin gerekmez. Ancak bu fiili kasıtlı olarak yaptığı anlaşılırsa, zarar kendisine ödettilir.

94- “Hayvanatın kendiliğinden olarak cinayet ve mazarratı hederdir.”

Hayvanat: Hayvanlar

Mazarrat: Zararlar

Heder: Boşa gitme; zararın hükümsüz olması ve tazmin gerektirmemesi.

Yani: Sahibinin bir “kastı ve kusuru olmaksızın” bir hayvanın meydana getirdiği zararın, o hayvanın sahibi tarafından tazmin edilmesi gerekmez.

95- “Gayrın mülkünde tasarrufla emretmek batıldır.”

Gayr: Başkası

Tasarruf: Sahip olma ve kullanma; yönetme

Batıl: Geçersiz

Yani: Bir kişinin, başkasının sahip olduğu mal ve menfaatte, vekalet ya da velayet yetkisi bulunmaksızın tasarrufla bulunması geçerli olmadığı gibi, o mal veya menfaatte tasarruf etmesi konusunda başkasına verdiği emirler de batıldır, yani geçerli değildir. Geçerli olmayan emirler ise müspet ya da menfi bir telkinden ibarettir ve bu tür emir, sahiplerine hukuki sorumluluk getirmezler.

Örnek: Bir kimse diğer bir şahsa, başkasına ait malı denize atmasını veya telef etmesini emretse ve o da bu malın başkasına ait olduğunu bile bile bu emri yerine getirirse, tazmin sorumluluğunu, emri yerine getiren kişi yüklenmiş olur. Mal sahibinin, emreden kişi hakkında, “benim malımı sen telef ettirdin” diye açtığı tazminat davasına bakılmaz.

96- "Bir kimsenin mülkünde onun izni olmaksızın âhar bir kimsenin tasarruf etmesi caiz değildir."

Âhar: Başka

Yani: Başkasına ait olan mülkün dokunulmazlığı vardır; onda sahibinden izinsiz olarak tasarrufta bulunmak suretiyle bu dokunulmazlığın çiğnenmesi caiz değildir.

Örnek: Ortak bir malın, ortaklardan biri tarafından izinsiz olarak kullanılması ve komşuya ait duvardan izinsiz yararlanılması caiz değildir.

Tasarruf konusundaki izin: Sarih veya delalet yoluyla olur. Bir kimsenin, evini satması için başkasını vekil tayin etmesi sarih bir izindir. Çobanın, ölmek üzere olan bir koyumu kesmesi ise delaleten izindir. Çünkü böyle durumlarda çoban, mal sahibi tarafından zımnen izinli sayılır.

97- "Bilâ-sebeb-i meşru', birinin malını bir kimsenin ahz etmesi caiz olmaz."

Bila-sebeb-i meşru': Hukuki bir gerekçe olmaksızın

Ahz eylemek: Almak

Yani: Hukuki bir dayanağı olmaksızın, ister ciddi ister şaka, isterse hata ile olsun başkasının malını almak caiz değildir. Aldığı taktirde kişinin, hemen geri vermesi ya da tazmin etmesi gerekir. Unutma ve hata, kul haklarında mazeret değildir.

98- "Bir şeyde sebep-i temellükün tebeddülü o şeyin tebeddülü makamına kâimdir."

Sebeb-i temellük: Mülk edinme sebebi

Tebeddül: Değişmek

Mülk edinme: Üç şekilde gerçekleşir:

- Sözleşme ve benzeri şeylerle malın el değiştirmesi,
- Miras yolu,
- Avlanma gibi, mübah bir mala el koyma şeklinde.

Yani: Bir şeyin kendisi değişmediği halde, mülk edinme sebebi değiştiği taktirde o şeyin kendisi değişmiş kabul edilir.

Örnek: Bir kimse satın aldığı malı, 'başkasına sattıktan sonra' ondan geri aldığı anda, malın ilk aldığı kişiden kendisine kusurlu intikal ettiğini fark etse, söz konusu malı ona bu kusur sebebiyle iade edemez; çünkü, malın üzerinden geçen diğer sözleşme temellük sebebinin değiştiği taktirde.

99- "Her kim ki kendi tarafından tamam olan şeyi nakz etmeğe sa'y ederse sa'yi merduddur."

Nakz etmek: Bozmak

Sa'y etmek: Gayret etmek, çalışmak

Merdud: Reddedilmiş, geçersiz

Yani: Bir kimse kendi kabulü ya da yapmasıyla tamamlanan bir şeyi sonradan bozmaya kalkarsa, bu davranışına itibar edilmez.

Örnek: Bir şeyi ikrar edip sonradan hata ettiği gerekçesiyle ikrarından dönmek isteyen kişinin sözü dinlenilmez.

100- “Kim ki; bir şeyi vaktinden evvel isti’cal eyler ise mahrumiyetle muateb olur.”

İsti’cal eylemek: Aceleyle, vaktinden önce istemek

Muateb olmak: Azarlanmak, cezalandırılmak

Yani: Bir kimse, elde edilmesi için genel ve standart bir sebebin vaz’ edildiği bir menfaate kavuşmak için, onun vaktini beklemez ve acele davranırsa, o menfaatten mahrum edilerek cezalandırılır.

Örnek: Kişinin miras malından yararlanabilmesi için, miras bırakacak kimsenin ölmesi, genel ve standart bir kuraldır. Dolayısıyla, miras malını vaktinden önce elde etmek amacıyla murisini öldüren kişi, alacağı mirasın tamamından mahrum edilerek cezalandırılmış olur.

Kaynakça:

Mecelle’nin Külli Kaideleri, Doç. Dr. Mustafa Yıldırım, İzmir İlahiyat Vakfı Yayınları, İzmir, 2001

Mecelle maddelerinin konularına göre tarafımızca tasnif edilmiş şekli:

FIKİH

1. "İlm-i fikh, mesâil-i şer'iyeye-i ameliyeyi bilmektir."

NİYET

2. "Bir işten maksat ne ise hüküm ona göredir."
3. "Ukutta itibar mekasıd ve meaniyedir; elfaz ve mebaniye değildir."

İSTİSHAB

4. "Şekk ile yakın zail olmaz."
5. "Bir şeyin bulunduğu hal üzere kalması asıldır."
6. "Kadim, kıdemi üzerine terk olunur."
7. "Zarar kadim olmaz."
8. "Beraet-i zimmet asıldır."
9. "Sıfat-ı arızada asl olan ademdir."
10. "Bir zamanda sabit olan şeyin -hilafına delil olmadıkça- bekasıyla hükmolunur."
11. "Beka, ibtidâdan esheldir."
12. "Bir emr-i hâdisin akreb-i evkatına izafeti asıldır."

ZARAR

13. "Zarar ve mukabele bi'z-zarar yoktur."
14. "Zarar izale olunur."
15. "Zarar kendi misli ile izale olunamaz."
16. "Zarar-ı âmmı def için, zarar-ı hâs ihtiyar olunur."
17. "Zarar-ı eşed, zarar-ı ehaf ile izale olunur."
18. "İki fesat tearuz ettiğinde ehaffı irtikab ile a'zamının çaresine bakılır."
19. "Ehven-i şerreyn ihtiyar olunur."
20. "Def-i mefâsid, celb-i menâfiden evlâdır."
21. "Zarar, bi kaderi'l-imekân def olunur."

ZARURET-HACET

22. "Meşakkat teysiri celb eder."
23. "Bir iş diyk oldukça, müttesa' olur."
24. "Zaruretler, memnu olan şeyleri mübah kılar."
25. "Zaruretler kendi miktarlarınca takdir olunurlar."
26. "Bir özür için caiz olan şey, o özrün zevali ile batıl olur."
27. "Mani zayi olunca memnu avdet eder."
28. "Hacet umûmî olsun, husûsî olsun, zaruret menzilesine tenzil olunur."
29. "İztırar gayrın hakkını iptal etmez."

SEDDİ ZERAYİ

30. "Alınması memnu olan şeyin, verilmesi dahi memnu olur."
31. "İşlenmesi memnu olan şeyin istenmesi dahi memnu olur."

ÖRF

32. "Adet muhakkemdir."
33. "Nâsın istimali bir hüccettir ki, anınla amel vacip olur."
34. "Adeten mümteni olan şey, hakikaten mümteni gibidir."
35. "Ezmanın tegayyürü ile ahkâmın tegayyürü inkâr olunamaz."
36. "Âdetin delaletiyle mana-yı hakikî terk olunur."
37. "Âdet ancak, muttarit yahut galip oldukta muteber olur."
38. "İtibar gaalib-i şayia olup nadire değildir."
39. "Örfen maruf olan şey, şart kılınmış gibidir."
40. "Beynettüccar maruf olan şey, aralarında meşrut gibidir."
41. "Örf ile tayin nass ile tayin gibidir."

TABİLER

42. "Vücutta bir şeye tabi olan, hükümde dahi ona tabi olur."
43. "Tabi olan şeye ayrıca hüküm verilmez."
44. "Bir şeye malik olan kimse, o şeyin zarûriyyatından olan şeye dahi malik olur."
45. "Asıl sakıt oldukta, fer'i dahi sakıt olur."
46. "Asıl sabit olmadığı halde fer'in sabit olduğu vardır."
47. "Mâni ve muktezi tearuz edince mâni takdim olunur."
48. "Sakıt olan şey avdet etmez."
49. "Bir şey bâtil oldukta anın zımındaki şey de batıl olur."
50. "Aslın ibkâsı (veya îfası) kabil olmadığı hâlde bedeli îfâ olunur."
51. "Bizzat tecviz olunmayan şey, bittebâ tecviz olunabilir."
52. "İbtidaen tecviz olunamayan şey bakâen tecviz olunabilir."
53. "Teberru' ancak kabz ile tamam olur."

MASLAHAT

54. "Raiyye, yani teb'a üzerine tasarruf maslahata menuttur."
55. "Velâyet-i hâssa velâyet-i amme'den akvâdır."

KELAM

56. "Kelamda asl olan mana-yı hakikidir."
57. "Manayı hakiki, müteazzir olduğunda mecaza gidilir."
58. "Kelamın i'mali, ihmalinden evlâdır."
59. "Bir kelamın i'mali mümkün olmazsa ihmal olunur."
60. "Mütecezzî olmayan bir şeyin bazısını zikretmek, küllünü zikir gibidir."
61. "Mutlak ıtlak üzere cari olur. Eğer nassen yahut delaleten takyid delili bulunmazsa."
62. "Hazırdaki vasıf lağv, gaibdeki vasıf, muteberdir."
63. "Sual cevabda iade olunmuş addolunur."
64. "Sâkîte bir söz isnad olunmaz. Lakin maraz-ı hacette sükût beyandır."
65. "Bir şeyin umuru batınada delili, o şeyin makamına kaim olur."
66. "Mükâtebe, muhâtebe gibidir."
67. "Dilsizin işaret-i ma'hudesi, lisan ile beyan gibidir."
68. "Tercümanın kavli her hususta kabul olunur."

DELİL

69. "Tasrih mukabilinde delaletle itibar yoktur."
70. "Mevrid-i nassda ictihada mesağ yoktur."
71. "Ala hilafil kıyas sabit olan şey saire makîsun aleyh olamaz."
72. "İctihad ile diğer ictihad nakz olunmaz."
73. "Hatası zahir olan zanna itibar yoktur."
74. "Senede müstenid olan ihtimal ile hüccet yoktur."
75. "Tevehhüme itibar yoktur."
76. "Burhan ile sabit olan şey, ayanen sabit gibidir."
77. "Beyyine müddeî için ve yemin münkir üzerinedir."
78. "Beyyine, hilafı zahiri isbat için, yemin aslı ibkâ içindir."
79. "Beyyine, hüccet-i müteaddiye ve ikrar, hüccet-i kâsıradır."
80. "Kişi ikrarı ile muaheze olunur."
81. "Tenakuz ile hüccet kalmaz. Lakin mütenakızın aleyhine olan hükme hâlel gelmez"
82. "Her kim ki kendi tarafından tamam olan şeyi nakz etmeğe sa'y ederse sa'yi merduttur."

ŞARTLAR

83. "Şartın sübutu indinde ona muallak olan şeyin sübutu lazım olur."
84. "Bi kaderi'l-imkan şarta riayet olunmak lazım gelir."
85. "Vaadler sureti taliki iktısa ile lazım olur."

NİMET-KÜLFET

86. "Bir şeyin nef'i zamanı mukabelesindedir."
87. "Ücret ile zaman müctemî olmaz."
88. "Cevaz-ı şer'i, zamana münafî olur."
89. "Mazarrat menfaat mukabelesindedir."
90. "Külfet ni'mete ve ni'met külfete göredir."

SORUMLULUK

91. "Bir fiilin hükmü failine muzaf kılınır ve mücbir olmadıkça amirine muzaf kılınmaz."
92. "Mübaşir, yani bizzat fail ile mütesebbib müctemî oldukta hüküm, faile muzaf kılınır."
93. "Mübaşir, müteammid olmasa da zâmin olur."
94. "Mütesebbib müteammid olmadıkça zâmin olmaz."
95. "Hayvanatın kendiliğinden olarak cinayet ve mazarratı hederdir."

KUL HAKKI

96. "Gayrın mülkünde tasarrufla emretmek bâtıldır."
97. "Bir kimsenin mülkünde onun izni olmaksızın ahar bir kimsenin tasarruf etmesi caiz değildir."
98. "Bilâ-sebeb-i meşru' birinin malını bir kimsenin ahz eylemesi caiz olmaz."
99. "Bir şeyde sebep-i temellükün tebeddülü o şeyin tebeddülü makamına kâimdir."
100. "Kim ki; bir şeyi vaktinden evvel isti'cal eyler ise mahrumiyetle muateb olur."